

ТЕМА 7

Тактика призначення і проведення судової експертизи

План лекції

1. Поняття і види судових експертиз.
2. Підготовка і призначення судової експертизи.
3. Висновок експерта та його оцінка.

1. Поняття і види судових експертиз

В КПК визначено, що у процесі розслідування слідчий для встановлення істотних обставин справи використовує спеціальні знання. Спеціальними знаннями володіють особи, що є фахівцями (спеціалістами, досвідченими) в галузях науки, техніки, ремеслі.

Окремі факти слідчий встановлює, безпосередньо сприймаючи, спостерігаючи, досліджуючи їх. Вивчення інших фактів, обставин, властивостей об'єктів, явищ взаємозв'язку їх лежить поза знаннями слідчого. Наприклад, при огляді місця події – вбивства – слідчий бачить тілесні ушкодження на трупі, але він не може самостійно встановити причину смерті. Для цього треба спеціальні знання в галузі судової медицини.

Використання спеціальних знань в багатьох випадках є передумовою розкриття та розслідування злочинів.

Спеціальні знання – це знання, які набуваються завдяки спеціальній освіті і досвіду.

Спеціальні знання можуть застосовуватись:

- безпосередньо слідчим (використання методів криміналістичної техніки);
- шляхом отримання довідок, консультацій;
- залучення спеціалістів до слідчих дій;
- шляхом ревізії;
- шляхом проведення експертизи.

Предметом судової експертизи є:

- вчення про об'єкти експертизи;
- вчення про судову ідентифікацію;

- вчення про методи експертного дослідження.

Судова експертиза – це одна із форм застосування спеціальних знань при розслідуванні злочинів. Особливість судової експертизи як форми застосування спеціальних знань при розслідуванні злочинів полягає в тому, що використання їх можливе тільки після порушення кримінальної справи.

Будучи науковим методом дослідження й отримання інформації, судова експертиза може розглядатись як слідча дія з організації і тактики використання спеціальних знань для одержання доказової інформації методами наукового дослідження.

Експертиза – це дослідження, яке проводиться фахівцями в галузях науки, техніки, ремесел з метою вирішення питань, що потребують спеціальних знань.

Класифікація (види) судових експертиз

При розслідуванні злочинів досить часто виникають питання, вирішення яких передбачає необхідність знань в різних галузях науки, техніки, ремесел. Для проведення експертних досліджень залучаються різноманітні фахівці.

Для систематизації та упорядкування всіх досліджень важливе значення має наукова класифікація, групування цих досліджень. В залежності від критеріїв або завдань, які стоять перед дослідженням, їх поділяють за галузями знань, які використовують, за характером дослідження, за видами. Оптимальної класифікації (тобто такої, яка б повною мірою враховувала потреби процесу розслідування, можливості наук, зручності використання) судових експертиз поки не встановлено. Однак основні підходи до групування досліджень наука і практика окреслила вже давно.

В залежності від розвитку знань, з'являються нові види досліджень, нові можливості науки і техніки, класифіковані експертизи піддаються змінам, більш детальній групуванню.

В залежності від галузей знань, експертизи (дослідження) поділяються:

- на криміналістичні експертизи (найбільш широко використовують при розслідуванні злочинів);
- планово-економічні експертизи;
- товарознавчі експертизи;

- технічні експертизи;
- технологічні експертизи;
- експертизи матеріалів і речовин;
- фармацевтичні і фармакологічні експертизи;
- експертизи харчових продуктів;
- ґрунтознавчі експертизи;
- біологічні експертизи;
- ветеринарні експертизи;
- психологічні експертизи;
- медичні експертизи;
- екологічні експертизи;
- будівельні експертизи.

За характером питань, які вирішуються, експертизи поділяються:

- на ідентифікаційні, які мають задачею встановлення тотожності об'єктів або відсутність такої;
- неідентифікаційні, або діагностичні, – експертиза факту, властивостей, механізму події (ситуаційна – різновид діагностичної – спосіб дії, кількість осіб, їх фізичні ознаки).

В залежності від предмету дослідження експертизи поділяються:

- на механоскопічні (встановлюють послідовність взаємодії об'єктів, механізм слідоутворення: злам, постріл і т.д.);
- казуальні (встановлюють безпосередньо причини смерті, які наслідки екологічних аварій);
- діагностичні (встановлення осудності, афекту, справність зброї);
- класифікаційні (визначення природи, походження, призначення об'єкта дослідження: ніж – холодна зброя);
- ситуалогічні (отримання інформації про обставини події).

За умовами проведення експертизи поділяються:

- на основні і додаткові;
- первинні і повторні;

- одиничні і комісійні;
- різновид комісійних – комплексна експертиза.

2. Підготовка і призначення судових експертиз

Проведення експертизи може розглядатись як процес дослідження об'єктів з використанням встановлених методик.

Проведення експертизи – це слідча дія, спрямована на отримання доказової інформації.

Тактичні прийоми, які застосовує слідчий при призначенні експертизи, визначаються рядом вимог до цієї слідчої дії.

- З'ясування сутності обставин, які підлягають встановленню по справі.
- Ознайомлення з можливостями і методами дослідження (фактів, об'єктів, обставин).
- Визначення інших, додаткових до експертиз, контролюючих засобів отримання доказової інформації.
- Визначення компетенції експерта і зв'язку їх висновків з іншими обставинами по справі.

При призначенні експертизи необхідно враховувати:

- слідчу ситуацію і визначитися в часі проведення експертизи, необхідності одержання додаткової інформації від потерпілих, свідків, об'єктів, зразків для порівняльного дослідження;
- визначитись з послідовністю проведення експертиз;
- визначити установу чи експерта, якому буде доручено проведення експертизи;
- винесення постанови про призначення експертизи з переліком питань, які необхідно вирішити, і об'єктів, які необхідно представити на дослідження.

Результативність експертного дослідження істотно залежить від якості підготовки і призначення експертизи.

Підготовка і направлення об'єктів на дослідження

Об'єкти повинні направлятись в такому вигляді, який би виключав можливість знищення або пошкодження їх (слідів на об'єктах) чи втрату. При проведенні ідентифікаційних експертиз слідчий повинен надати зразки для порівняльного дослідження (зразки почерку, штампів, печаток, ґрунту і т.д.).

Вимоги до зразків:

- безперечність пошкодження;
- репрезентативність (достатня кількість і якість);
- співставленість;
- безперечність, безсумнівність;
- кількість повинна бути такою, яка повною мірою несе в собі ознаки і властивості об'єкта дослідження.

Зразки можуть бути:

- вільні – це зразки, які існували до порушення справи;
- умовно-вільні – які з'явилися після порушення справи, але не у зв'язку з призначенням експертизи;
- експериментальні – які отримані у зв'язку з призначенням експертизи.

В залежності від якості зразків іноді стає можливим чи неможливим вирішення поставлених питань.

3. Висновок експерта та його оцінка

Висновок експерта є доказом. *Він не має переваги перед іншими доказами!!!* Слідчий обов'язково повинен оцінити результати дослідження.

Оцінка висновку включає:

- оцінку наукової достовірності висновку (аналіз умов і методів проведеного дослідження);
- співставлення висновку з іншими доказами.

По першому визначається:

- компетенція експерта;
- справжність об'єктів, зразків дослідження;
- якість зразків;
- наскільки обґрунтовані, переконливі, наочні, опробовані наукові методи, які використовував експерт;
- повнота й ілюстративність висновків;
- логічність і несуперечливість висновків.

Висновок має таку структуру.

Вступна частина (хто, в зв'язку з чим призначив проведення експертизи).

Дослідницька частина:

- роздільне дослідження;
- порівняльне дослідження;
- аналіз виявлених, встановлених ознак і їх оцінка;
- формування висновків.

Висновки бувають:

1. Категоричні:
 - а) позитивні;
 - б) негативні.
2. Вірогідні:
 - а) позитивні;
 - б) негативні.
3. Про неможливість вирішення питань.

Якщо висновок суперечить об'єктивно встановленим фактам, обставинам, він може бути не покладений в основу обвинувачення (пояснення цьому треба буде встановити: це може бути або порушення наукових методик, або невірна оцінка отриманих результатів експертом).

Теоретичні питання

1. Поняття судової експертизи.
2. Види судових експертиз.
3. Тактичні прийоми при призначенні судових експертиз.
4. Основні правила підготовки і направлення об'єктів на дослідження.
5. Вимоги до зразків.
6. Структура висновку експерта.
7. Види висновків.
8. Оцінка висновку експерта.

Практичні завдання

Завдання 1

При огляді місця злочину, вбивства приватного підприємця Івлева в його офісі були вилучені сліди пальців рук (з пляшки горілки та трьох стаканів), а також анонімна записка з рукописним текстом "Він отримав те, що заслужив". У вчиненні вбивства підозрюються його колишні компаньони по бізнесу

Ляхов та Сурін.

Які необхідно призначити експертизи та який порядок підготовчих дій до їх проведення?

Реферати

1. Тактика отримання зразків для порівняльного дослідження.
2. Організація експертно-криміналістичних установ в Україні.

Література до теми

1. Салтевський М.В. Криміналістика: Підручник: У 2 ч. – Ч. 2. – Харків: Консум, 2001. С. 237-253.
2. Криміналістика: Учебник / Под ред. А.Г. Филиппова. – 3-е изд., – М.: Спарк, 2004. – С. 338-360.
3. Криміналістика: Учебник / Под ред. И.Ф. Пантелеева, Н.А. Селиванова. – М.: Юрид. лит., 1984. – С. 348-357.
4. Лившиц Е.М., Михайлов В.А. Назначение и производство экспертизы. – Волгоград, 1977.
5. Шляхов А.Р. Судебная экспертиза: организация и проведение. – М., 1979.
6. Россинская Е.Р. Судебная экспертиза в уголовном, гражданском, арбитражном процессе. – М., 1996.
7. Колкутин В.В. и др. Судебные экспертизы. – М., 2001.
8. Виноградов И.В., Кочаров Г.И., Селиванов Н.А. Экспертизы на предварительном следствии. – М., 1959.
9. Назначение и производство криминалистических экспертиз. – М., 1976.
10. Ячина А., Цимбал М. Призначення судово-психологічної експертизи при розслідуванні справ // Право України. – 2001. – № 1.